

УДК 316.625

В.І. Кушерець,

доктор філософських наук, голова правління
(Товариство "Знання" України, м. Київ)

ГУМАНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ЗАСІБ УПЕРЕДЖЕННЯ ТЕРОРИЗМУ

У статті досліджується сутність основ тероризму, наголошується, що він зароджується та функціонує на ґрунті агресивних почуттів та намірів, нереалізованих амбіцій як певних осіб, соціальних верств, станів, про-шарків, так і окремих держав. Показано, що співвідношення індивідуального, особистісного коду та коду ци-вілізаційного буття програмує, визначає ступінь гуманізації суспільного середовища як умови побудови грома-дянського суспільства.

З усіх видів тероризму на першому місці був і є політичний тероризм.

Незважаючи на те, що коріння терору сягає в глибоку історію, політичний тероризм яскраво проявився вже на початку XIX століття. Це італійські карбонарії, ірландські фенії. Їхню естафету підхопили російські народники і соціал-революціонери. Далі – сербські націоналісти. Усі вони в основу своєї діяльності для досягнення політичної, соціальної мети обирали терор – шлях насильства по відношенню окремих людей чи соціальних груп.

У XX столітті піднімається нова хвиля тероризму. Вона базується на так званому червоному терорі. Це червоний терор в Радянській Росії після 1917 року, італійські "червоні бригади", іспанська організація ЕТА, ірландська ІРА. Особливо великого розмаху набрав латиноамериканський терор, передусім у країнах панування оді-озних диктатур.

Власне, все XX століття пройшло під знаком терору. У цьому столітті цей терор набув найзвичайніших, озвірилих форм.

Якщо говорити про основи тероризму, то він виникає на ґрунті агресивних намірів, незадоволених амбіцій окремих осіб, соціальних груп або й держав. У марксизмі, як відомо, майже всі війни, військові конфлікти по-яснюються переважно економічними або соціальними причинами. Якими ж економічними кризами можна по-яснити причину виникнення першої світової війни, що спричинила ланцюг революцій і військових заколотів, що, в свою чергу, змінило вектор розвитку цивілізації? Економічними негараздами в Європі? Таж цього не ска-жеш. Основні учасники першої світової війни, а це Німеччина, Франція, Великобританія, балканські країни, особливо Росія, були на піднесенні, хоча їхній розвиток був нерівномірним. Не можна пояснити причини війни і якимись конфліктами в особистих стосунках керівників згаданих держав. Так, цар Росії і кайзер Німеччини були родичами, люб'язно листувалися між собою. Але в оточенні кайзера виявилися впливові люди, які, за тве-рдженням деяких дослідників, насамперед російських, хотіли зупинити Росію в її економічному розвитку, боя-чись її впливу і експансії на Захід, що уявляли в майбутньому. Найяскравішим представником таких сил став начальник генерального штабу німецької армії генерал Мольке. Йдеться про учня і послідовника видатного Бісмарка, який стверджував, що революції, сиріч терор, закладаються в головах учених, розумних людей, вико-нуються фанатиками, а плодами їх користуються негідники. Тож саме Мольке задумав, підготував і організував терористичний акт у Сараєво, який і спровокував виникнення першої світової війни.

Ця війна підготувала ґрунт для наступних проявів тероризму у Європі і за її межами, немовби утвердила спрямованість століття на терористичну діяльність. Адже вона спричинила велику дисгармонію, асиметрію в геополітичних відносинах. Її результатами стали величезна інфляція, пригноблення інших народів, національне приниження націй переможених держав. У результаті людство отримало Гітлера, нацизм, фашизм. І де? У краї-ні, люди якої руками сербських терористів саме й спровокували першу світову війну. Саме Гітлер фактично вдосконалив тероризм, зробив його державним, чим наче продовжив і розвинув державний "червоний" терор більшовицької влади. Один із головних постулатів Гітлера полягав у тому, що світ треба тлумачити не з точки зору знання, а з точки зору волі. Звісно, волі до перемоги, до влади над людьми, над усім світом, що виявилось в його діяльності і очолюваної ним нацистської Німеччини, яку він першою підкорив своїй волі.

Отже, якщо ми говоримо про джерела і коріння тероризму XX – XXI століття, то бачимо, що в основі його лежать великі соціально-психологічні чинники. Вони наче розвиваються з політичного портрета тероризму XIX століття. Руйнівні енергії, які вони демонструють, впливають з їхніх особистих амбіцій, що навіюються ними на інших членів організацій, що створюються ними. Поповнення рекрутів-терористів відбувається перш за все за рахунок пошуку нових психологічних типів людей, які неврівноважені, легко навіюються, легко заражають-ся, не беруть на себе відповідальності за своє життя. Сьогодні в слензі їх називають відморозками. Їм легше марширувати в колоні. Вони втікають від своєї свободи. Їм свобода уявляється тоді, коли є вождь, фюрер, коли є той, що їм щось навіює. Вони, врешті, що найдивовижніше, не бояться смерті. Більше того, такі люди, нерідко маючи некрофільські настрої, шукають смерті як задоволення. Йдеться про велику суспільну проблему, яка має константні корені, подібно до того, наприклад, як кожна країна має константу суїцидів. В Україні ця величина сягає близько 11 тисяч щорічних суїцидів. Страшно навіть подумати, в яку диявольську круговерть смертей самовбивці могли б втягнути інших людей, якби на трагедіях суїцидів злочинці взяли розгорнути тероризм у будь-якій країні!

З психологічної точки зору важливим є і такий аспект, який нам треба врахувати. Цей аспект пов'язаний з тим, що цю психологічну міфологему терору можуть використати інші держави. Йдеться про можливе втягу-вання нашої країни, яка не має глобальних інтересів, імперських амбіцій, агресивних намірів, у вирішення гло-

бальних протиріч, конфліктів, придушення національно-визвольних рухів, у чому докорінно зацікавлені деякі держави. Для цього створюються і потім використовуються різні міфологеми. Наприклад, США. Не відкидаючи їхніх намірів сприяти демократизації іракського суспільства, ми не можемо не бачити і корисливих цілей, пов'язаних з іракською нафтою, із тиском проізраїльського лоббі в США на уряд, щоб забезпечити більшу безпеку існування держави Ізраїль. В усякому разі, якби переслідувалися тільки демократичні цілі, то було б більше правової бази для вмотивування військового вторгнення в Ірак. Так, приводом для війни було не перевірене сумнівне твердження спецслужб США про наявність в Іраку хімічної і біологічної зброї, що врешті виявилось психологемою, спростованою самими американцями. Але ж справа зроблена. Війна з тероризмом не освячена правовим забезпеченням рішення-дозволу ООН на таку операцію дала підстави тим же терористам в Іраку звинувачувати США в агресії і виправдовувати будь-які свої методи протидії цій агресії, аж до найкривавіших терористичних актів, коли гинуть невинні жертви. Як результат – маємо масовий терор в Іраку.

На прикладі ситуації в Іраку яскраво видно психологічну основу тероризму, яка полягає в прагненнях і конкретних діях, спрямованих на те, щоб обмежувати права одних за рахунок прав інших. Іде внутрішній імпульс, який штовхає людину на терор. Пересічна ж людина не в змозі поки що вгамувати в собі гординю, не турбується про доцільну обмеженість споживацьких інтересів.

Психологічна картина терориста, тероризму змінюється з часом, у тому числі і залежно від того, як реагують на терористичні акти. Так, виправдання Віри Засулич, винної у вбивстві царського генерала Трепова, з огляду на його низькі моральні характеристики, підбадьорило інших потенційних терористів, підняло їх дух, віру у правоту своєї справи і викликало новий сплеск терору стосовно інших представників царської династії Росії. З іншого боку, з часом почали мінятися правила гри щодо жертв терористичних актів. Якщо раніше не брали в заложники жінок, дітей, хворих, а друга сторона прагнула їх врятувати, то на прикладі подій в Беслані ми бачимо, з одного боку, порушення усіх попередніх правил гри з боку терористів, а з іншого – неспроможність влади врятувати своїх громадян, через що уже не вперше сотні людей влада визволяє... від життя. З повним правом можна сказати, що тероризм набуває все більш звірячої подоби, ведеться осатаніло без дотримання будь-яких правил, що деморалізує і певні протидіючі сили, призводить до великих жертв серед мирного населення.

Коли, малюючи психологічний портрет терориста, ми кажемо, що біс вселяється в людей, згадуючи "Беси" Федора Достоєвського, в якому він показав осатанілих революціонерів, подав характеристику Нечаєва, то це означає, що вказано формулу, коли через дифузю ідей бісівські ідеї проникають у певні голови, а через них у певні культури. Шлях проникнення таких ідей відомий – навіювання, гіпноз, сугістика, зомбування вишколеною пропагандою певних цінностей тощо. Під таке навіювання потрапляють насамперед молоді люди, які не вміють мислити, системно осмислювати навколишній світ і людське буття.

Тероризм має і політичні корені. Адже, що таке влада? Це теж панування, теж насильство, наприклад, диктатура пролетаріату.

Коли в XIX столітті терор був внутрішнім явищем держав, що повновладно господарювали на своїй території, то в кінці XX століття, коли обмежується суверенітет навіть провідних держав світу транснаціональними кампаніями, тероризм став міжнародним. Про експансіоністську, агресивну потугу транснаціональних кампаній, які прагнуть світового панування, а отже, і про ймовірний відповідний спротив, аж до терористичних дій, можна судити уже з того, що бюджет багатьох з цих компаній буває більшим від бюджету окремих держав. Посилення їхньої волі до панування відгукується посиленням волі до спротиву. Як концентруються кошти і сили провідних держав світу чи міжнародних організацій для реалізації світової експансії, так концентруються і посилюються сили тероризму, що набрав міжнародного розмаху. Вони працюють часто за планом, застосовують знання з бестіарії, шукають окультні сили, а в результаті цього, за висновком М.О. Бердяєва, самі стають заручниками цих окультних сил. Міжнародний тероризм також прагне перерозподілу влади тими силами, які використовують міжнародний тероризм, добиваються світового панування. Тому боротьба стає такою жорстокою і безкомпромісною.

Специфікою нашого часу є те, що на озброєння тероризму, як і на озброєння армій та розвідок держав, беруться найновіші, в тому числі дуже небезпечні в разі використання досягнення науки і техніки. Коли з удосконаленням хімічної і бактеріологічної зброї, генної технології, генної інженерії, що час від часу вириваються з-під контролю державних органів, одна людина може безкарно отруїти село або місто чи випустити такого джина з пляшки незнаних вірусів, що піде косити населення країни, – то стає зрозумілим, яким небезпечним може бути тероризм навіть в особі однієї людини, особливо через те, що він підпільний, що часто війна з ним ведеться, як з привидами, коли привид нас бачить, а ми його не бачимо. Земляни можуть допрацюватися у здійсненні безконтрольних науково-технічних винаходів до того, що один терорист буде спроможний завдати людству такої шкоди, якої раніше завойовники завдавали хіба що війнам.

Удосконалюється і поширення тероризму. Він поширюється часто підпільно і повсюдно, як наркотики, – людина залучає людину через спільне зараження тероризмом як своєрідним наркотиком – з рук у руки.

Важливими є і соціально-економічні чинники, які викликають соціальну напруженість, конфлікти в суспільстві, а заодно викликають до життя, живлять тероризм. Це те ж безробіття, яке набирає критичних масштабів. Це розрив у соціальному забезпеченні між верхами і низами всередині суспільства. Це наростаючий розрив між розвиненими країнами і країнами третього світу, між "золотим мільярдом" і рештою населення планети. Одні країни багатіють за рахунок бідності інших. Якщо люди або народи, держави загнані в кут, не мають виходу, то з'являється психологія спротиву владі у будь-якій формі. Так виникають усі революції або терористичні акти у

різних, найжорстокіших варіантах, такі, як російські народники, ліві есери, терор в латиноамериканських країнах тощо.

Отже, тероризм має багато причин, і адекватно розробляється багато шляхів та засобів його попередження і подолання. Не можна заперечити значення адміністративних, силових методів боротьби з тероризмом, особливо якщо вони поєднуються з поліпшенням соціального забезпечення відповідних верств населення. Навіть режимам, які міжнародна спільнота причисляє до тоталітарних, за відсутність певних атрибутів демократії, наприклад, забезпечення умов для вільної діяльності для опозиції, так-от, навіть за таких режимів, як у тій же Білорусі, вдається уникнути у країні тероризму. І навпаки, є демократичні режими, як в Ізраїлі, але якщо вони намагаються силовими методами, нерідко всупереч рішенням ООН, здійснювати тиск на інші країни, наприклад, на Палестину, щоб припинити тероризм, замість вирішення питання політичними методами, то програє і така держава, як Ізраїль, який користується всебічним сприянням наймогутнішої країни світу – США, який підтримується такою потужною силою, з величезним потенціалом капіталу і політичного впливу на різні країни, як єврейська діаспора та її організації.

Власне, протидія тероризму в принципі має той же характер, що й протидія революціям – підвищення рівня життя населення, забезпечення права націй на самовизначення і вільний розвиток, забезпечення прав людини з урахуванням дотримання міжнародних правових актів, підвищення добробуту в країнах "третього світу", більш справедливий розподіл світових багатств тощо. Але при цьому є одне але. Навіть там, де революційної ситуації, революції нема, тероризм може бути і може бути непереможним. Отже, його попередженню потрібна особлива увага, особливо зважений підхід, який враховував би всі причини його виникнення. Такий важливий, ефективний підхід автор вбачає в гуманізації суспільного середовища як у масштабі окремих країн, так і в світовому масштабі.

У принципі ідеї гуманізації суспільного середовища не нові. Вони висувалися ще відомими французькими і німецькими гуманістами, просвітителями. Засновник позитивізму О. Конт підкреслював, що людство має позитивну перспективу розвитку на шляхах вироблення і поширення знань, під їх впливом відповідним чином спрямовує суспільство, суспільні відносини, стверджував, що треба робити все, щоб держава, суспільство служили людині і її вільному розвитку.

Але, сповідуючи ці ідеї гуманізації, треба пам'ятати їхній утопізм у плані реалізації їх через раціоналізм, який зводився до уміння людини, суспільства найкоротшими шляхами реалізувати свої інтереси, тобто діяти насамперед у злагоді зі своїм розумом, виходячи зі своїх інтересів, а розум використовувати як інструмент пошуку засобів для цього. Крім того, розум, як відомо, буває добрий і злий, інтереси багатих і бідних не збігаються, а розбігаються. Та ж раціональна дія по Веберу як формулюється? Це дія в інтересах прибутку, прибуткова дія. А нерациональна дія – неприбуткова дія. Отже, істиною вважалось те, що дозволяє досягти мети, дає бажаний результат. Не реалізувався – значить ти не істинний, не розумний.

Врешті, культ раціоналізму, культ реалізації своїх інтересів призвів до тотального контролю над людством, над цивілізацією, до панування системи над людиною. Людина начебто в її інтересах була загнана в буцегарню заборон – того не можна, цього не можна: це – антизаконно, це – антиморально, а від цього товстіють... Раціоналізм, врешті, звівся до раціональної цивілізації, де кожен стежить не тільки за собою, а й де кожен стежить за кожним. Але часто це призводить до зворотних результатів. Так, тільки за соціалізму, власне, значною мірою раціонального суспільства була дана віддушину для критики тотального атеїзму, як зразу появилися на телеекранах і завоювали увагу телеглядачів одіозні Кашпировські і Чумаки, розцвіло пишним цвітом відьмошукацтво і чаклування тощо. Тобто раціоналізм як один з етапів гуманізації середовища дає і негативні результати. Далекі не завжди досягали гуманного завершення і революційна доцільність, і пролетарська мораль, і навіть комуністична мораль з її апологетикою християнської моралі.

Справа в тому, що гуманістичних ідеалів раціоналісти прагли досягати і негуманними методами. У світлі ж сучасної науки і уроків суспільної практики гуманних цілей треба досягати гуманними засобами і гуманними шляхами. Пригадуються слова Ф. Достоевського про те, що жодна революція не варта слези однієї дитини.

Тоді як же доносити, утверджувати гуманістичні ідеали без революцій, без насильства, коли віджилі тоталітарні системи чинять запеклий опір? І тут ми знову повертаємося до просвітителів, передусім до вітчизняних, які свято вірили в силу знань, коли поширювали їх у масах, що збігається з марксистським постулатом відносно сили знань, які оволодівають масами. Звичайно, в цьому разі йдеться про знання гуманістичного спрямування.

Під цим кутом зору ми бачимо, що суспільство ще не створило належне гуманне середовище. Так, нині більше 50 мільйонів людей у світі нараховується в науці. З них 70 процентів працює на так звані оборонні галузі, які в один момент можуть стати "галузями агресії". Тобто вчені працюють на створення зброї, засобів ведення війни, над технологіями, які в кінцевому рахунку ведуть до знищення людей, врешті, й людства. Хіба можна при такій дегуманізованій науці залучити її до повноцінної роботи щодо гуманізації суспільного середовища? Хіба можна бажати здоров'я, приклавши ножа до горла? А це ж лише один з прикладів негуманних принципів суспільства.

Як же все-таки добитися гуманізації сучасного суспільства дійовим чином?

Насамперед потрібно запровадити принцип використання знань для вирішення проблем людини лише гуманними засобами, створити софійним середовище, тобто надати мудрості речам, які оточують людину, і гуманістичної доцільності. Коли, наприклад, забезпечена загальна чистота і порядок у театрі чи в метро, то там і не сміять. Подібно і в суспільстві треба створювати таке сприятливе, моральне середовище, яке проникає в усі шпарини нашого буття, де, таким чином, не буде і конфронтаційної моралі. Під мудрими речами ми розуміємо і символи, які утверджують світлі ідеали. Таке гуманне середовище ми повинні створювати у політичній, еконо-

мічній, соціальній і психологічній сферах. Усі ці сфери мають бути комфортними для життя і діяльності людини. У політичній сфері має бути суспільство національного і соціального консенсусу, відносини людей і організацій з державою і між собою повинні будуватися на компромісній основі. У соціальній сфері на перший план має виступати наука і практика про соціальне благо, причому досягати його і за обмежених ресурсів за рахунок нових технологій. В економічній сфері мають бути задіяні передові техніко-економічні системи, які вивільняють людину від надмірної експлуатації, у тому числі й самої себе.

Гуманне суспільство має сприяти створенню і розвитку гуманної людини, яка б шукала злагоди, а не конфліктів, була б не тільки споживачем, а насамперед творцем, в усякому разі – не руйнівником суспільства. Такою людиною може бути та, всі клітини якої просякнуті добротою, а життя її багате на інтелект. Таким чином ми маємо створити духовно і інтелектуально розвинену людину, яка була б гуманною. Йдеться про створення людини деміурга, тобто творця, щоб збувалося біблійне призначення людини на Землі, яку Бог створив за своєю подобою, тобто щоб вона, як і Господь, була творцем, а не споживачем-агресором щодо природи і суспільства. Адже сьогодні добре видно, якщо весь світ буде жити за стандартами споживання США, де, зокрема, на одне посвідчення водія припадає майже по дві автомашини, що є основними споживачами нафтопродуктів і забруднення зовнішнього середовища, то планета не витримає такого навантаження. Навіть у Китаї, який ще не є постіндустріальною країною, за свідченням учених, майже 200 мільйонів населення живуть за американськими стандартами споживання. Тобто за споживанням світ уже намагається йти дорогою США, дорогою, яка у плані використання ресурсів планети веде в глухий кут.

Гуманна людина, людина творець, з раціональними вчинками, підпорядкованими добротворенню, і буде головною перешкодою деструктивним, ірраціональним силам, під впливом яких народжується хаос свідомості, що є живильним середовищем безладу і тероризму, а значить, така людина і буде головною перешкодою тероризму.

Для творення відповідної людини треба використовувати світ інформаційних послань, в умовах якого людина формується. Інформаційні потоки і послання потрапляють у свідомість людини як смисли і формують наміри та взірці.

Наміри виявляють себе як реальні шляхи до самореалізації людини. А взірець на емоціональному рівні формує масову поведінку людини. Наміри і взірці поширюються, заражають, як вірус, а розмножуються, як гени. На основі сприйняття намірів і взірців у людини формується код поведінки, або код індивідуального життя. Людина свідомо його програмує. І ця програма виглядає як воля, у якій є раціональні наміри, почуття, мета, до реалізації якої вона прагне.

Але людина живе не ізольовано, а в якійсь цивілізації, культурі. Відповідно до цього складається і код цивілізаційного буття загалом. Він формується на основі консолідації намірів і взірців.

За Кантом, це – трансцендентальне буття. Воно не залежне від емпіричного світу, воно є в наших намірах, логіці поведінки. Код цивілізаційного буття існує як універсальна мета або код нового життя цивілізації. Носіями цього життя і є істинні люди, або носії істини. Тож ми говоримо, що істина не щось, а хтось. Абсолютно правий Ісус Христос, коли казав: "Істина – це я..." Мовляв, я несу нове життя, я несу майбутнє.

Сьогодні, використовуючи терміни кібернетичної науки, трансцендентальне буття можна зіставити з віртуальним буттям. Йдеться про те, що на нас впливає, хоч воно і є символічним, наприклад, латиноамериканські, насамперед, бразильські фільми, які називають "мільними операми" і в яких ми комфортно розчиняємося, наче в реальному житті, поліпшуємо свій настрій і самопочуття. Така віртуальна реальність, співзвучна з гегелівською категорією становлення як про єдність буття й не буття, перехід небуття в буття.

У зв'язку з вищевикладеним варто акцентувати на тому, що код нового життя формується, спрямовується не тільки самою людиною, а й іншими людьми. І тут дуже важлива роль просвітництва, світла знань для прояснення свідомості. Просвітництво показує невідповідність коду індивідуального буття з кодом природним і кодом цивілізації, спонукає до коригування цих кодів з позицій гуманізму. Людина має виходити у своїй поведінці з позицій бути вищим над власною екзистенцією, підпорядкувати код індивідуального буття коду цивілізаційного буття. Таким чином співвідношення індивідуального коду та коду цивілізаційного буття і визначає ступінь гуманізації суспільного середовища, створення якого ми прагнемо.

В ідеалі на досягнення гуманізації суспільного середовища, формування і узгодження відповідних співвідношень кодів індивідуального і суспільного буття має бути спрямована діяльність всієї політичної системи країни – інститутів усіх гілок державної влади, політичних партій, громадські організації, якщо вони хочуть перспектив розвитку свого народу, людства не шляхом егоїзму і руйнації, а шляхом гуманізму. Це, зокрема, стосується уникнення непорозуміння створення софійності, мудрості в речах, які оточують людину, гуманізації ситуацій, у які вона потрапляє, а також прояснення, гуманізація свідомості і суспільної діяльності людини з позиції вирішення проблем людини лише гуманними засобами.

Величезне значення надається гуманізації всієї науки, освітньої і просвітницької діяльності, спрямування їх на створення і реалізацію гуманістичних ідеалів за принципами християнської моралі, на протидію сатанізму агресій, кривавим революціям і міжнародному тероризму, які перейшли у XXI століття з XX століття.

У контексті діяльності Товариства "Знання" ми прагнемо досягнути гуманізації суспільного середовища шляхом спрямування на це всієї системи наукового просвітництва. Ця система охоплює діяльність розвиненої мережі науково-просвітницьких центрів, лекторіїв, шкіл, курсів підвищення кваліфікації кадрів, народних університетів, вищих навчальних закладів, видавництв, планетаріїв. Здійснюється науково-просвітницька діяльність через систему Інтернет, через такі форми просвітництва, як лекції, науково-практичні конференції, семінари-тренінги, зустрічі за круглим столом, диспути, виставки, екскурсії, цикли лекцій тощо.

Оптимізму у вирішенні питання гуманізації суспільного середовища як протидії тероризму додає обговорення цих питань в ООН, на парламентській асамблеї Ради Європи, у парламентах країн Європи, Америки і Азії, у тому числі і у Верховній Раді України, вдосконалення вітчизняного, зарубіжного і міжнародного законодавства шляхом спрямування його на боротьбу з тероризмом і гуманізацію життя сучасного світового співтовариства.

Матеріал надійшов до редакції 7.10.2004 р.

В.И. Кушерец. Гуманизация общественной среды как средства предупреждения терроризма.

В статье исследуется сущность основ терроризма, подчеркивается, что он зарождается и функционирует на основе агрессивных чувств и намерений, нереализованных амбиций как определенных лиц, социальных слоев, так и отдельных государств. Показано, что соотношение индивидуального, личностного кода и кода цивилизационного бытия программирует, определяет степень гуманизации общественной социальной среды как условия построения гражданского общества.

Kusherets V.I. Humanization of Society as a Means of Prevention of Terrorism.

The article features the principal fundamentals of terrorism and accents its conception and functioning on the basis of aggressive feelings and intentions, unfulfilled ambitions of concrete persons, social layers and separate states. It is disclosed that the correlation of individual, personal code and the code of social being determines the level of humanization of the social environment as a condition of founding a civil society